24 XI 76

EESTI PÄEVALEHT

ESTNISKA DAGBLADET
12. aastakäik
Toimetaja Juhan Kokla
Vastutav väljaandja (ansv. utg.) Hans Schöier
Peatoimetus ja talitus:
EESTI MAJAS, Stockholmis, sissekäik, Kocksgränd 3
Aadress: Box 16320
103 26 Stockholm 16
Telefon: 21 84 46
Toimetus Eskilstunas:
Toimetaja Jüri Aus
Aadr.: Eesti Päevaleht, Box 120, 631 02 Eskilstuna. Tel.: 016/14 77 72
Tellimispostgiro nr. 28650
Tellimishinnad:
Aasta .... kr. 155:—
Termin (4 kuud) .... kr. 56:—
Kuu .... kr. 15:—
Kuulutusehind 75 ööri mm.
Ärikuulutused 1 kroon tam.
Eskilstuna-Kurirens Tryckeri AB
Eskilstuna 1970

Eskilstuna-Kuriren
Esmaspäeval, 9. novembril 1970
Upplaga C
Nr. 259 (3543)

Kremli välispoliitiline edu J. Adila analüüsiv ettekanne

GÖTEBORG (EPL) — Esinduse valimiskoosolekul 25. oktoobril Göteborgi Eesti Majas kõneles majandusteadlane Jüri Adila, andes linnulennulise ülevaate poliitilisest taustast Euroopas. Esinduse väliskomisjoni liikmena konstateeris hr. Adila ms., et olenevalt venelaste pidevalt ähvardavast aktsioonist anti-kommunismi vastu ei saa uue Esinduse väliskomisjoni töötingimused olla kerged. Väliskomisjoni põhilisemaks ülesandeks pidas kõneleja "pidevat informatsiooni andmist kõigist venelaste kuritegudest meie kodumaal igasuguste võimalike kanalite kaudu".

Poliitilise olukorra kohta ütles Jüri Adila kokkuvõtlikult järgmist:

— Vaba maailm soovib teha pingelõdvendamise nimetuse all kõiki võimalikke järeleandmisi Kremli võimumeestel. Üksikud liberaalsed ja vasakpoolsed Euroopa poliitikud on läinud isegi nii kaugele, et ütlevad: "Kommunistid pole sugugi sellised, nagu lääne reaktsioonilised elemendid neid kirjeldavad. Kommunistid pole enam mingisugused revolutsionäärid ja neil pole midagi ühist vene kommunistidega oktoobrirevolutsiooni päevist".

— Pinge-lõdvendamise poliitika algas suures ulatuses värsti pärast Tshehhoslovakkia vallutamist ponaarmee ja viimase trabantide poolt. Tshehhoslovakkias on nüüd sisepoliitiline pinge-lõdvendamine läbi viidud nn. "normaliseerimise" teel. Enne N. Liidu okupatsiooni alanud reformide plaanimine ja ka osaliselt nende rakendamine pole aga haihtunud kuhugi vaakuumi, vaid on jätnud varjatult jälgi kõigi satelliitmaade ja N. Liidu territooriumil asuvate ikestatud rahvaste hinge. Suur enamus idarahvastest on nakatatud rahulolematusest. Soovitakse üha enam otsustada ise oma asjade üle, soovitakse saada rohkem sõnaõigust nii

Järg lhk. 2.

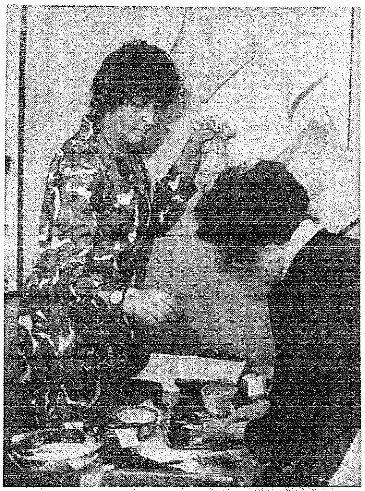

Käsitööloterii "Triinu" peol. (EPL-foto Tippo)

"BALTUTLÄMNINGEN" KUJUNES FIASKOKS KINOSAALID TÜHJAD

Palju vaidlusi tekitanud Per Olov Enquisti ja Johan Bergenstråhle film "Baltutlämningen", mida demonstreeriti ka Berliini filmifestivalil ja tutvustati Stockholmis esietendusel efektiivse propagandakäraga, on kujunenud fiaskoks. Loodetud publikuvoolu kinodesse ei ole tekkinud ja juba varsti pärast esietendust läks film eeslinna kinodesse Stockholmis, kus ta "vastu pidas" neli nädalat. Malmös pidas "Baltutlämningen" vastu ainult 2, Lundis ja Göteborgis 3 nädalat. Oktoobri lõpuni oli üle maa filmi vaadanud ainult 26 130 inimest.

SF-direktor Kenne Fant — filmifirma maksis kolmandiku tootmiskuludest — on väga pettunud: "Kahjuks peame ütlema, et filmil ei ole publiku hulgas olnud loodetud vastukaja," ütleb ta.

"Oleme hoidnud filmi kinodes kauem kui normaalselt, kuna ootasime huvi kasvamist. Seda aga ei ole tekkinud. Nüüd läheb film provintsi, kuid ka seal on meie lootused üsna piiratud. . ."

Film läks maksma 1 miljon krooni. Selle kulud kandsid SF ja Filmiinstituut. Majanduslikult kumbki eriti ei kannata, sest Filmiinstituudi filmifond võib maksta välja kuni 200 000 kroonise garantiisumma, millele lisandub kõrge kvaliteedipreemia (mida Filmiinstituut ise otsustab).

Bergenstråhle, filmi rezhissöör, pidi saama uusi ülesandeid SF juures uute filmidega, kui "Baltutlämningen" oleks kujunenud kassatükiks või vähemalt edukaks. Kuid poliitiline film ilmselt ei tõmba publikut ja nii on need projektid kõrvale lükatud.

Bergenstråhlelt ei ole seega oodata uusi filme lähemal ajal. SF-direktor arvab, et tulevikus võib poliitilisi filme väntata vaid siis, kui Filmiinstituut ja TV need kinni maksavad.

Willy Brandti ja tema välisministri Walter Scheeli (paremal) välispoliitika aitab Kremlil kindlustada oma anastusi sellega, et võetakse ära efektiivselt ikestatute lootus.

Mägi "Kihlus" ringreisile

Arvo Mägi komöödia "Kihlus", mis esietendus Stockholmis Pinna Stuudio raamides laupäeval, 7. novembril, saabub ka teistesse eestlaste keskustesse. Nii toimuvad etendused alljärgnevates kohtades alljärgnevatel aegadel:

Uppsalas pühapäeval 15. novembril kell 19 Kommunala Flickskola aulas.

Eskilstunas pühapäeval, 22. novembril kell 15 Folkets Husis.

Norrköpingis laupäeval, 21. novembril kell 19 Kommunala Flickskola aulas.

Etenduste ajad ja kohad Göteborgis ja Boråsis on praegu selgitamisel ja teatatakse hiljem. Kõik kaasmaalased teretulnud!

Vene-Rootsi koostöö

Moskvas kirjutati alla protokoll N. Liidu teaduste akadeemia ja Rootsi kuningliku tehnikaakadeemia vahel peetud läbirääkimiste kohta teaduslikuks koostööks.

See oli 1965. aasta kokkuleppe pikendamiseks ja uues plaanis on ette nähtud ühised sümpoosiumid, nende hulgas tuleval aastal toimuv Läänemere saastamisprobleemi sümpoosium. Varem on arutatud venelastega kultuurilise koostöö küsimusi, kus m. h. kokku lepiti vastastikuses kooliraamatute sisu läbivaatamises ja paranduste andmises.

Suured fosforiidilademed Toolse leiukohas Kundas

TALLINN — Tallinna Noorte Hääle teatel käivad Kunda linna külje all geoloogilised uurimised. Nimelt avastati a. 1960 sealt fosforiidilademed. Avastuse vastu ei tuntud alguses suuremat huvi, sest leiukohta peeti vähe tasuvaks, võrreldes teada olevatega. Alles kuus aastat hiljem leiti, et fosforiidilademed on rikkalikud, mispeale seda paika hakati nimetama Toolse leiukohaks.

1968. aastal alustati juba detailset uurimistööd, mis eelduste kohaselt jõuab lõpule järgmise aasta kevadel. Toolse leiukoht osutus eriti rikkalikuks. Praegu kaevandatakse fosforiiti Maardus, kus kihi paksus on kuni üks meeter. Toolses on aga lademe paksus 3—4 meetrit.

Seetõttu on ka geoloogilised varud seal mitu korda suuremad. Fosforiidi kasuliku komponendi, fosforpentoksiidi sisaldus on võrdne Maardu kaevandusega, kus see on keskmiselt 10 protsenti. Kogu leiukoha pindala on ligikaudu 70—80 ruutkilomeetrit.

Toolse leiukohas asetseb fosforiidikiht 15 kuni 40 meetri sügavusel. Mida mere poole, seda lähemal maapinnale on kasulikku maaki sisaldav kiht. Kõige rikkamad kihid on 30 meetri sügavusel ja seal tuleb kõne alla lahtine kaevandamine.

Eesti põhilised fosforiidivarud on Kirde-Eestis. Toolsest 45 kilomeetrit ida on veel Aseri-Saka leiukoht. Seal on detailsed uurimistööd lõpetatud ja fosforiidivarud [illegible] Maarduga võrdseks, märgib Noorte Hääl.

Lauter "emigrant-liider" uues okup. Eesti filmis

Hiljuti tegutses Stockholmis filmijate-grupp okupeeritud Eestist, mispuhul asjast tõi ära lühikese teate ka Stockholmi ajaleht Svenska Dagbladet. Nüüd on filmi sisu täpsustanud Tallinna kultuurileht Sirp ja Vasar, kusjuures märgitakse, et filmi "Valge laev" juures on töö lõppjärku jõudmas. "Valge laeva" rezhissööriks,lavastajaks on Kalju Komissarov, peaoperaatoriks Jüri Garshnek, kujundus Rein Raamatult ja muusika Eino Tambergilt.

Selgub, et "Valge laev" käsitleb okupatsiooni vaatevinklist ka Rootsis asuvaid pagulasi, neid muidugi halvustades ja osalt ka "sõjaroimariteks" tembeldades. Tuleb märkida, et "emigrantliku ladviku liidrit" mängib näitleja Ants Lauter.

Alljärgnevalt kirjeldab filmi sisu Sirp ja Vasar:

—"Valge laeva" sündmustik toob esile sotsialismileeri vastu suunatud tegevuse. Tänapäeva antikommunism, mille teenistuses on kõiksuguseid emigrante (= pagulasi. toim.) küll luureagentuurides, küll propagandistidena raadios ja ajakirjanduses, on paratamatult pidanud tunnistama külma sõja läbikukkumist ja otsese diversiooni jõuetust sotsialismi õõnestamisel.

— Ent sõja vallapäästmise mõttest pole loobutud ning sotsialismimaade vastu on tarvitusele võetud uus taktika — ideoloogiline diversioon. Filmis saabub Tallinna kultuuritegelase maski all Ameerika luureteenistuse agent Barry. Ta ei värba lausa kedagi, ei tee mingit ilmset õõnestustööd, üksnes tutvub inimestega, noortega.

— Selle uue taktika esindaja kõrval näeme veel eesti emigratsioonitegelast Talgret, endist fashistliku armee ohvitseri, tänaseni külma sõja taktika pooldajat. Kui aga mitmesuguste asjaolude tõttu juhtub, et kaks noort — Juhan ja Linda — satuvad välismaale, püüavad nii Talgre kui ka Barry neid omamoodi ära kasutada. Kaks erineva taktika pooldajat satuvad omavahel konfliktigi. Küllalt pingeline tegevuse arenduses, toetub "Valge laeva" sündmustik paljus faktidele.

Nii filmist Sirp ja Vasar, kusjuures näib, et tegemist on nõukogudeliku agendi- ja röövlifilmiga, milliseid N. Liidu eeskujul ka okup. Eestis hakatakse valmis vorpima. Sirp ja Vasara artiklit illustreerib muuseas pilt, kus "välismaale", s.t. Rootsi "sattunud" üliõpilased Juhan ja Linda püüavad mingisuguse betoonmüüri taga startida üht rootsi politseile kuuluvat mootorratast. Juhan on riietatud "läänelikult", s.t. tal on jalas "dekadentlikud" ameerika-tüüpi jeansid, seljas nahkjakk jne. Ka Linda varustus peab ette kujutama midagi "hipilikku", nagu näib pildist.

Samas artiklis tutvustatakse ka uute filmide käsikirju, "Piirilinn" peab käsitlema sündmusi Valgas "kodanliku perioodi lõpul, juunipöörde alguses". Selle filmi käsikirja on kirjutanud Einar Maasik. Tootmisse lähevad veel Aimée Beekmani "Kartulikuljused", Hindi "Tuulise ranna" esimene osa jne.

SIIT ja SEALT

- **Itaalias, Roomas abiellus 19. septembril Kadri Priks, Sundsvallis praktiseerivate arstide Hilja ja Voldemar Priksi tütar, Mario Pellegriniga. Noorpaar jääb elama Rooma.**
- **Colchesteris Vermonti osariigis ristiti Margit (n-na Kullango) ja Valdeko-Harry Sirgo tütar Ingrid-Kay. Lapse isa töötab inseneirina IBM juures Burlingtonis, ema on kutselt meditsiiniline tehnoloog.**

Rahvusliku Koostöö Keskuse Keskjuhatuse ja organisatsiooni Lääne-Rootsi juhtivate isikute vahelisest koosolekust võtsid osa esimeses reas vasakult: Boråsi osak. esindaja Evard Aasa, Göteborgi osak. esimees Jaan Savioja, Keskjuhatuse esimees Leo Karupää ja Göteborgi E. Seltsi esimees Evald Lilleste. Teises reas vasakult: Ernst Kandla, Eero Tarjus, Jüri Adila, Henn Jõgi, Villu Karupää ja Karl Malve. Koosolekul töötati läbi rühma programm Esinduse valimisteks ja seati üles sihtjooned Üleilmse Eesti Nädala 1972 Kanadas esitatavas programmis. Otsustati pidada RKK juubelikongress Göteborgis 1971 a. (EPL-foto Koppler)

Electroluxi veteranimedal

Rootsi suurkontsern Electrolux austab igal aastal oma pikaajalisi teenistujaid erilise veteranipeoga Grand Hotelli peegelsaalis, kuhu kutsutakse need, kes on firmas teeninud 25 aastat.

Veteranipeol toimub kontserni oma kuld-teenetemedali üleandmine, millele lisandub kuldkäekell. Tänavusel veteranipeol said teenetemedali ja kuldkella Electroluxi juhatuse esimehelt peakonsul Söderbergilt pidulikul aktusel ka kaks eestlast — prouad Lydia Visnapuu ja Hilda Kokla.

N. Karotamm maeti ümber

TALLINN — Uudistebüroo ETA andmeil maeti 25. oktoobril Metsakalmistule ümber punategelase Nikolai Karotamme põrm, mis oli kohale toodud Moskvast, kus Karotamm suri a. 1969. Ümbermatmine toimus omaste soovil.

ETA teates märgitakse Karotamme kohta muuhulgas, et pärast 1940. aasta "revolutsiooni" määras partei Karotamme oma häälekandja Kommunist vastutavaks toimetajaks. Sama aasta augustis valiti ta kompartei teiseks sekretäriks. Märgitakse, et sõja ajal tegutses Karotamm Eesti Laskurkorpuse organiseerimisega ja "oli ka Eesti partisaniliikumise staabiülemaks". Pärast venelaste teist okupatsiooni algust sai Karotammest kompartei esimene sekretär, millena tegutses aastani 1950. Siis nimelt sattus Karotamm koos mitmete teiste punatuusadega põlu alla (ETA teates seda fakti muidugi ei märgita) ja ta oli sunnitud Eestist lahkuma.

ETA teates öeldakse vaid, et Karotamm asus teaduslikule tööle, juhatades pikemat aega sektorit NSV Liidu Teaduste Akadeemia Majanduse Instituudis, mis asub Moskvas. Sääl ta ka suri.

Uudisloomingu õhtult Eesti Majas Stockholmis. Esireas vasakult Keete Ainver, Leini Mälk, August Mälk, Ilona Laaman ja Karin Saarsen, tagareas Elmar Pettai, Leonid Laid, Boris Görman ja Arvo Mägi. (EPL-foto Tippo).

Vene kongikaaslase kiri kindral Brede elu lõpust

Nõukogude Liidu "töölaager" Norilskis on rangemia korraga vangilaager Jäämere kaldal. See on määratud mitte ainult vangide tööle panemiseks vaid ka nende hukkamiseks ja nõnda, et teated sellest ei ulatuks väljaspoole Nõukogude Liidu piire. Norilsk asub Dudinka sadama läheduses Jenisei idakaldal, umbes 100 km Krasnojarskist põhja. Laager arendati kolmekümnendatel aastatel üheks tähtsamaks punktiks Põhjamere piirkonnas kus 1938-st aastast "töölaager" muutus vangide piinamise, näljutamise ja mõrvamise asupaigaks. See on surmalaager.

1940/41 teostati Norilski laagri laiendamine, mis osutus paratamatuks ühenduses Moskva plaanidega koondada siia suurem arv vange Venemaalt ja vallutatud riikidest.

Augustis 1941. a. jõudis Norilskisse eriline transport vange, need olid toodud Balti riikidest, millised punaarmee vallutas 1940 aasta suvel. Need polnud tavalised kodanikud, vaid balti rahvaste juhtivad ja vastutusrikastel ametkohtadel seisnud isikud, peamiselt sõjaväelased.

Need veeti läbi Venemaa raskelt valvatud eritransportidega ja toodi nagu suurimad kurjategijad Krasnojarskisse, kus laaditi erilaevadele, millised omakorda jällegi kõige tugevama valve all jõudsid Dudinka sadamasse ja sealt Norilski laagrisse.

Siin eraldati vangid muust maailmast, et ei oleks vähimatki lootust ja võimalust pääsemiseks vabadusse. Üsna varsti nopiti vangide hulgast nõukogudele eriti ohtlikud inimesed välja, paigutati kütteta ja valguseta kongidesse ja hakati korraldama Norilski NKVD ametmeeste juhtimisel ülekuulamisi ja kohtumõistmisi.

Need protsessid olid moeldud, et anda halastamata hukkamistele näiline juriidiline alus. Balti ohvitserid asetati n.n. eeluurimise vanglatesse Norilski salapolitsei (oertsekistski oidjel) valvusel. Teise Maailmasõja puhkemise järele toimetati vangide hulgas eriti rohkeid "eeluurimisi" ja "kohtumõistmisi". Üleviimine eeluurimise vanglatesse tähendas sinna paigutatule hukkamist pärast "kohtumõistmist".

Nendes eeluurimise vanglates kohtasid vene vangid Baltimaadelt toodud ohvitsere ja nõnda arenesid vastastikused tutvused venelaste ja baltlaste vahel, mis kestsid päevi ja mõnel juhul nädalaid kuni surmaotsuse täideviimiseni.

Sel viisil sai kongis kokku eesti kindral Herbert Bredega üks vene vang ja nüüd on meil kasutada tema kiri, mis jutustab:

"Ühe erilise unustamata mälestuse jättis minule eesti kindral Herbert Brede. Kohtasin teda eeluurimise vangles "Sizo" (Sledstvennõi izolator) nr. 2, kuhu ma olin lõpetatud eeluurimise järele üleviidud. Kong oli vä-

Järg lhk. 2.

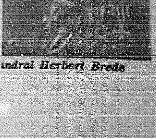

Kindral Herbert Brede

EPL *9. novembril 1970*

KREMLI PROTEST

Nõukogude Liit avaldas Ühendriikidele ametlikult protesti ameerika sõjaväelise lennuki maandumise vastu Leninakani lennuväljal Armeenias 21. oktoobril. Peale piloodi olid lennukis kaks ameerika kindralit ja üks türgi kolonel, kes kõik kuuluvad NATO kõrgemasse juhtkonda Türgis. Kremli protestis nimetatakse seda vahejuhtumit N. Liidu õhuruumi sihilikuks rikkumiseks ja tähendatakse, et sääraseid rikkumisi viimase kolme aasta jooksul olnud kümmekond. Edasi üteldakse protestis, et kõnesolevad ameerika aktsioonid pole sugugi juhuslikud, vaid on selgesti nõukogudevaenulised. Teod ise aga olevat ameerika sõjaväelise üldtegevuse tagajärjeks aladel, mis piirnevad N. Liiduga.

Kreml leiab, et ameerika baasid N. Liidu ümber, kaasaarvatud Türgi, olevat "tõsise ohu allikaks". Nood baasid olevat iseendast vastuolus ameerika juhtide avaldustega mitmel puhul, et nad taotlevad suhete parandamist N. Liidu ja Ühendriikide vahel. Kreml hoiatab ühtlasi Türgit, et "ameerika sõjaväelaste provokatsioonilised ettevõtted" võivat tuua raskeid tagajärgi Türgile. Pealegi ei tohtivat unustada, et pärast vahejuhtumit ameerika U-2 lennukiga, mis 1960. aastal nõukogude õhuruumis alla tulistati, on Türgi lubanud mitte kunagi anda oma baase kasutamiseks kas liitlaste või muude riikide "lennukitele agressiivse sihiga".

Protestist nähtub, et niisuguste agressiivsete hulka loeb Kreml ka viimati Leninakanis maandunud ameerika U-8 lennukit, kuigi seda pole tõendatud. Türgi luureameti endine juhataja Celal Karassapan on nimelt arvamisel, et Nõukogud võisid ka sihilikult meelitada lennukit maanduma Leninakanis, mis pealegi on üsna piiri lähedal. Taoline juhtum leidis igatahes aset kümmekond aastat tagasi, mil üks ameerika sõjaväeline lennuk viidi eksiteele valede raadiosignaalidega ja oli sunnitud maanduma N. Liidus. Samasuguse looga võib tegemist olla nüüdki, olgu tagamõtteks poliitiline surveavaldamine kas Ühendriikidele või Türgile või mõlemale.

Seletus võib muidugi olla ka lihtsam, nimelt juhul, kui tegemist oli muutlikust ilmastikust tingitud hädamaandumisega või lennukijuhi eksimisega kursimääramisel. Kui nii, siis ei vähenda see ometi Nõukogude juhtkonna vastutust seoses vahejuhtumiga. Tõest ja õigusest hoolimata kasutas Kreml siis ameerika lennuki juhuslikku eksimust ära tagajärgede saavutamiseks, mis võiksid talle poliitilist kasu anda. Osalt võis seejuures tegemist olla surveavaldusega Türgile seoses varjupaiga andmisega kahele leedulasele, kes hiljuti kaaperdasid ühe nõukogude lennuki. Osalt aga lootis Kreml nähtavasti kasutada vahejuhtumit USA diskrediteerimiseks ja tema baaside lammutamiseks välismail.

Leninakani vahejuhtumit suure kella külge sidudes jatkab Kreml kavakindlat ameerikavastast kihutustööd, mis on käinud juba mitu kuud. Tanavu suvest saadik on N. Liidu suhted Ühendriikidega muutunud järjest jahedamaks. See leidis ametlikku kinnitust vene kommunistliku partei peamehe Brezhnevi kõnes, mille ta pidas oktoobri algul. Järgnevalt demonstreeris seda Nõukogude valitsusjuhi Kossõgini äraütlemine UNO juubelitähistamisest, mis tähendas ühtlasi loobumist kokkusaamisest president Nixoniga. Vahepeal keeldus N. Liit aitamast kaasa president Nixoni viimase rahukava vahendamisel Pohja-Vietnamile. Selle asemel asus N. Liit jatkata Egiptuse relvarahurikkumisi Lähis-Idas vene robotrelvade poetamisega Suessi kanali äärde. Oktoobri lõpul tegi parteileht Pravda kõigest kokkuvõtte, et USA soovivat taastada külma sõda ja elustada Dullesi vaimu.

Nõnda kujunenud taustal tõendab Kremli protest Leninakani vahejuhtumi puhul süvenevat vastuolu N. Liidu ja USA vahel. Miski ei näita, et konfrontatsiooni ajastu asemel oleks tulemas läbirääkimiste periood, nagu president Nixon sellest kõneles oma ametisseastumise kõnes. Kremli asjaajamine annab pigem tunnistust, et tema mõttekoigus pole midagi muutunud ja seepärast ei kavatse ta ka oma ekspansioonipoliitikast loobuda. Läbirääkimised on Kremli arvates tasuvad ainult siis, kui nad aitavad anastada uusi maid ja rahvaid, nagu Stalini kokkuleppel Hitleriga.

A.K.

J. Ungerson eesti gümn. rektoriks

Fil. dr. J. Ungerson

29. oktoobril toimus Eesti Keelle ja Kirjanduse Instituudi ruumides Stockholmi Eesti Gümnaasiumi kuratooriumi koosolek, kus arutati uusi võimalusi kooli tegevuse jätkamiseks. Koosoleku alguses meenutas kuratooriumi esimees prof. Rein Kleitsman lahkunud Henno Jänese teeneid kooli juhatajana. Teda mälestati vaikse hetkega.

Uueks Stockholmi Eesti Gümnaasiumi rektoriks valiti üksmeelselt fil. dr. Joh. Ungerson.

Kuratooriumi koosseis moodustati järgmiselt: prof. Rein Klietsman (esimees), kamrer Harry Härm (abiesimees), civ. ing. Tõnu Jänes (sekretär), fil. dr. Joh. Ungerson, dots. Joh. Aavik, fil. mag. Helmi Eller, jur. kand. Elmar Kriisa, fil. lic. Paul Laan, dr. Artur Proos ja dir. Hans Saare.

Majandusjuhatusse valiti kamrer Harry Härm, civ. ing. Tõnu Jänes ja dir. Hans Saare, revisjonikomisjoni revident Herbert Iir, fil. lic. Joh. Haabma ja civ. ekon. Weldemar Palm.

Kuratoorium asus seisukohale, et gümnaasium tegutseks edasi maksvate õppekavade kohaselt niihästi noortele kui täiskasvanutele, kusjuures erilist rõhku tuleks panna keskkoolikursustele eesti keeles ja eesti ainetes täienduskooli raames. Konkreetsem kava jätkuva õppetegevuse kohta teatatakse hiljem.

Stockholmi Eesti Gümnaasiumi edaspidiseks aadressiks on: Fil. dr. Joh. Ungerson, Rådjursstigen 28, 171 72 Solna.

Balti Instituut kogub oma ümber teadlaskonna

Kevadel Balti Komitee juures autonoomse asutusena loodud Balti Instituut on esimesel tegevusperioodil arendanud aktiivset organiseerimistegevust. Instituudi teaduslikku nõukogusse kuulub praegu üle 20 Rootsis asuva teadlase.

Töö toimub kolmes sektsioonis: keele- ja kirjandusteaduslik sektsioon, mida juhatab prof. Ruke-Dravina; ajalooteaduste sektsioon dr. A. Soom'i juhtimisel ja ühiskonnateaduste sektsioon mille esimeheks valiti prof. A. Aizsilnieks. Instituudi esimeheks on dr. B. Kalnins, abiesimeesteks dots. E. Nyman ja dr. K. Ceginskas, juhatusse kuuluvad veel porf. Ruke-Dravina, K. Lepik ja A. Horm.

Sektsioonid pidasid oma koosoekud eelmisel nädalal ja arutasid läbi esimese tegevusaasta tööprogrammi. 1971 a. kevadel korraldatakse Stokholmis esimene balti teadlaste 3 päevane sümpoosium, mille põhiteemaks on balti minoriteedigrupi praeguse olukorra ja eriprobleemide analüüs, samuti kokkuvõtliku ülevaate esitamine balti teadlaste uurimistulemustest, teaduslikest töödest jne. Rootsis möödunud veerandsajandi kestel. Sellest kutsutakse osavõtma balti teadlasi ka Soomest, Norrast, Taanist ja Saksamaalt. Valitsus määras sümpoosiumi korraldamiseks toetust 12.000:-.

Balti Instituut on loonud tiheda koostöövahekorra ka Baltic Studies organisatsiooniga USA-s. The Second Conference on Baltic Studies San Jose ülikoolis Kalifornias 26.-29. nov. võtavad instituudi poolt osa esimees dr. B. Kalnins, prof. Ruke-Dravina ja ajaloolane A. Loit Uppsalast, kes esinevad ka teaduslike ettekannetega konverentsil.

Balti Instituut on samuti alustanud eeltöödega rea teaduslike publikatsioonide väljaandmiseks. Nii on kavastamisel Instituudi aastaraamat, instituudi üheks ülesandeks on majanduslike võimaluste ja toetuste hankimine balti teadlaste teaduslike uurimisprojektide teostamiseks ja valminud uurimuste väljaandmiseks ja trükkimiseks.

Suurimaks selliseks projektiks on **praegu rahvus**vahelise keeleteadus**liku koguteose "Donum Balticum" väljaandmine**, mis käsitleb balti **rahvaste keeli** ja koosneb 75 tea**duslikust artiklist. Teos on pühendatud tuntud** norra keeleteadlasele **prof. S. Stand**'ile, kes on uurinud **ka balti rahva**ste keeli, tema 70 a. **juubeli puhul**. Teose toimetajaks on **prof. Velta** Ruke-Dravina. Üle 600 **lk. koguteos** on praegu trükis. Väl**jaandmist** ootavad ka rida teisi bal**ti teadlaste** valminud uurimusi.

Instituut töötab tihedas koostöös Balti Arhiiviga, mis samuti töötab täiesti autonoomse asutusena Balti Komitee juures. Balti Arhiivi esimeheks on prof. B. Nerman, abiesimeesteks rootsi sõjaarhiivi juhataja dr. A. Åberg ja dr. B. Kalnins. Arhiivi ja selle juures asuva arhiivraamatukogu tegelikuks juhatajaks on kirjanik K. Lepik. Balti Arhiivis on möödunud 2 aasta kestel korda seatud juba 700 arhiiviköidet kokku 600.000 dokumendilehega. Järjekorda ootab nüüd veel 800 köidet, peale selle A. Rei arhiiv ca 25 000 dokumentlehega. Alles pärast nende tööde lõpetamist võib Balti Arhiiv hakata vastu võtma arhiive ka teistelt balti organisatsioonidelt. Kordaseadmist ootavad ka suur fotode arhiiv, filmiarhiiv ja arhiivraamatukogu.

Ümberrahvustumine samm enesehävitamise suunas

Üldine arvamine on, et nagu kaotaks iga üksikisiku ümberrahvustamisega kogu rahvas ühe liikme. See on õige ja sellest on kahju, kuid see pole kõige suurem kaotus. Kõige rängema kaotuse kannatab just ümberrahvustumise ohvriks langenu isiksus ise. Ütlen teadlikult isiksus sest selle all mõistetakse inimest tervikuna. Tema füsionoomiat, vaimset maailma ilmavaadet, huvisid, kalduvusi jne.

Isiksus ei ole ainus ja ükskordne nähtus. Ta on ainult viimne lüli selles pikas ahelas, mis ulatab tagasi voibolla tuhandeid põlvkondi. Mis ammutab oma olemise nendelt eelolnud põlvedelt, nagu saab toidu õis taime juurtelt, tüvelt, lehtedelt. Eriti suur vaimne vara on talletatud iga isiksuse alateadvuses. See on nagu tühjendamatu viljaait, kust see teadvus, mida tarvitame igapäevases elus, võib ikka ja jälle ammutada uut toitu, ka kõige kibedamal näljaajal. See vara on ainulaadne iga isiksuse puhul ja ainulaadne igal rahvusel. Selle on sinna paigutanud sama rahva liikmed, kes on andnud igale meist liha ja vere, vorminud rühi ning näo. Seda ei saa asendada. Küll saab aga selle aida ukse lukku keerata ja võtme merre visata.

Just see sünnib ümberrahvustumise puhul. Võõras vaim, kes on tunginud ümberrahvustunu kehha, ei saa alateadvuse varast osa. Ta võib küll kaasas olla ja rõõmu tunda igapäevasest tingeltangelist. Endasse süveneda ta ei saa, sest pole kuhugi süveneda. Siit loogiline järeldus, mis Ameerika tegelikkuses juba ammu nenditud. Ümberasujate teine põlv kaotab tasakaalu. Selles leidub rohkesti asotsiaalseid, hoiak on lodev, puuduvad vaimsed huvid, moraalne jõud on nõrk.

Ümberrahvustumine on seega esimene samm endahävitamise teel. Kas sellele järgneb teisi ja kas see viib välja viimaseni, on iseküsimus. Vabasurm siiski ka kuulub selle teise põlve ebavooruste hulka, sest moraalne jõud puudub.

Sellepärast püüab iga rahvas, ükskõik kui ränkades tingimustes, ennast alal hoida. Esijoones selleks, et päästa hääbumisest oma üksikliikmed. Eestlaskond välismaal on oma elujõu säilitanud. Meie teine ja isegi juba kolmas põlv on suutnud, väheste kaotustega, oma varamu alles hoida. Ta suudab seda ka edaspidi, aga vajab selleks ajakohast vormi.

Ajakohane vorm on demokraatia. Demokraatia kõige olulisemaks tunnuseks on vabad ja üldised valimised. Rootsi eestlastel on käsil oma esinduse valimine.

Aidaku kõik kaasa, et ka meie edaspidised sugupõlved püsiksid eestlastena ja nende üksikliikmed täisvääriliste isiksustena.

Priidu Puusepp

Kongikaaslase kiri

Algus lk. 1

ke, kitsas ja üle täidetud vangidega nagu kõik teisedki kongid.

Oli 1942 aasta veebruar või märts. Kindral oli veel oma sõjaväe mundris nagu ta oli olnud arreteerimisel Eestis. Kongis oli veel teisi balti ohvitsere, kelle hulgas Brede omas erilise austuse oma kõikumata rahu ja kõrge intelligentsi ning enesevalitsemisega. Kongis oli veel üks eesti ohvitser koloneli või majori astmes, nimega Riiberg, kellele Brede oli isamaaarmastuses ja suursuguses käitumises võrratu eeskuju.

Tuhandete ja kümnetuhandete vangide hulgas, keda ma oma aastakümnete vangipõlve kestel vene vanglates ja laagrites kohtasin, ma ei saa ühtegi nii sügavalt meenutada kui Herbert Bredet.

Täiskiilutud kongis valitsesid mitte ainult füüsiliselt vaid ka psüühhiliselt kirjeldamata rasked ringimused, mida on võimata edasi anda. Siin tuli iga kuubiksentimeetri õhu pärast võidelda ja nõljased, kaitsetud, ebainimlikult koheldud vangid kaotasid normaalse inimkuju. Surve, mille all õnnetud inimesed n.n. "Kivikotis" (Kammennoi meshok) kannatasid, oli purustav ka kehaliselt tugevatele vangidele.

Mul on nüüd, kolmkümmend aastat pärast kohtamist kindral Herbert Bredega, väga raske jutustada olukorrast, milles möödusid tema viimsed elupäevad. Ta teadis lõpu lähidust ja kõneles sellest vaikselt, närveerimata.

Brede viidi korduvalt ülekuulamistele ja ta kõneles nendest rahulikult ja asjalikult. Ohvitsere viidi ülekuulamistele meie kongist üksikult ja n.n. kohus istus ühes väikses ruumis — laagri juhatuse büroos. Kohtunikeks olid NKVD ohvitserid. Süüdistaja luges paberilt süüdistused, tunnistajaid muidugi ei olnud ja ei saanudki olla, rääkimata kaitsjatest. Kogu toiming kestis 10 kuni 15 minutit.

Nagu kindral Breda mulle rääkis ei tehtud tema juhul katsetki esile tulla mingite konkreetsete süüdistustega, vaid piirduti sellega, et süüdistaja seletas et Bride oli olnud kodanlise, fashistliku Eesti armee ohvitser ja 1924 aastal võtnud osa kommunistliku mässu mahasurumisest, seega § 58 järele on Nõukogude Liidu vaenlane. Otsus olnud juba valmis — mahalaskmine...

Nagu Brede ütles oli ühel ennelõunal sellisel viisil mõni tosin vange mõistetud surma. Ta teadis, et tema seletused midagi ei maksnud. Siin oli tegu vaid kõikide eesti rahvuslike ohvitseride mõrvamisega. Ja ei olnud vähimatki, mis võinuks neid sellest päästa!

Ei kestnud kaua, kui saabus kindral Herbert Brede viimne elupäev. Ta kutsuti kongist välja ja ei pöördunud iial tagasi."

Herbert Brede sündis 25.04.1888 Püssi vallas Virumaal, lõpetas peterburgis reaalkooli ja Mihaili suurtükiväe kooli. Esimeses Maailmasõjas oli patarei ülem, Eestisse tuli 16.12.1918. a. oli Suurtükiväe valitsuse ülem, diviisi ülem ja Sõjaväe ühendatud Õppeasutuste ülem. Lõpetas prantsuse Kõrgema Sõjakooli. Omas I liigi 2 järgu Vabadusristi.

Kõik Eesti Vabariigi sõjaväelased, kes kindral Brede alluvuses teeninud, tundsid teda kui haruldaste vaimuannetega suursuguse käitumisega inimest ning langetavad oma pea tema mälestuse juures. Meie ei tunne teed ega rada tema kalmu juure kuid ta isamaaarmastus ja märtrisurm jäävad meie rahva eluraamatu lehekülgedele kustumata tähtedega!

"Olgem ettevaatlikud — Kiviaeg võib tulla tagasi "nõnda hoiates Winston Churchill maailma kommunismi ohu eest. Kas ei tõenda inimhävitamine ja süütute tapalavale saatmine, et Nõukogude Liit meile on avanud väravad sellesse Kiviaega!

VILLEM SAARSEN

Kremli välispoliitiline edu

Algus lk. 1

oma sise- kui ka majanduspoliitiliste küsimuste lahendamisel ja tahetakse tõsta elatistaset.

Kremlil tuleb arvestada sellega, et taulevikus hakkavad satelliitriikide valitsused nõudma enam iseseisvust. Nad ei taha olla igavesti allaheidetud liitlased. Praegune olukord toob neile kaasa ainult vaesust ja stagneerumist.

Paljud vaba maailma poliitikud ei taipa seda. Nad ei taipa ka, et Tshehhoslovakkia on langenud tagasi 50-ndate aastate kestel valitsenud tsentraalse bürokratismi süsteemi, mis on viinud kogu elanikkonna ökonoomilisse, poliitilisse ja moraalsesse kriise. Seda süsteemi on võimalik säilitada täägidega, jälitamisaparatuuriga ja võimu monopoliseerimisega Kremli soovide kohaselt. Liberaalsele Läänele aga paistab, et Idas on aset leidnud konsolideerumine ja seda püütakse igasuguste kultuuritegelaste poolt kultuurisuhete arendamisega endade ning äri ja finantsringkondade poolt indlustada krediidi pakkumiste ja äritehingutega.

— Tegelik pinge-lõdvendamise idee kerkis esmakordselt Läänes esile president Kennedy administratsiooni ajal mil tema poliitika juhtnööriks võeti: kindlusta ja pea läbirääkimisi! Seda joont jätkas president Johnson, kes seadis sihiks "sillaehitamise Ida-Euroopasse".

Kaugel sellest pole ka president Nixoni arvamine, nagu oleks aeg praegu küps mingiks "läbirääkimiste-ajastuks".

Kahjuks pole ilma võimuvahenditeta mõeldav, et Kreml oma poliitikat muudaks või oma majanduslikku kurnamist satelliitmaades vähendaks. Muudatus võib toimuda ainult seestpoolt. Sellesuunalisi liikumisi võib järjest tähele panna Idas. Meie kohus on neid liikumist asjalikult jälgida. Niikaua kui Kreml tunneb hirmu, et mõni tema sundliitlane võiks olla ohustatud lääne poliitikast, sekkub ta situatsiooni kõigi oma ressurssidega. Läänel pole siin mingit põhjust illusioonide tegemiseks.

— Illusioone aga tehaks. Ühe sellise illusioonina tuleks vaadelda ka k.a. suvel Saksa Liiduvabariigi ja N. Liidu vahel allakirjutatud "mittevägivalla" lepingut, mis näitab tüüpiliselt lääne liberaalide ja sotsiaaldemokraatide arusaamist ida suhtes. Selle lepingu allakirjutamisega Moskvas purustati illusioonid satelliitriikides vene hegemoonia alt vabanemiseks.

Lääs näitas, et ta on selle hegemoonia tunnustamiseks ja säilitamiseks nõus vähendama pinget Ida ja Lääne vahel, pakkudes selleks igasugu majanduslikku abi. Mitmel pool Läänes võimulapääsenud "pingelõdvendamise poliitikud" loodavad suuri majanduslikke võite, kuid nad võitavad endile riisiko tshehhoslovakkia-sündmuste kordumiseks.

Eksiilajakirjanike Liit Freie Presse on analüüsinud venelaste sihte Saksa-Vene lepingu sõlmimise taustal. Ta leiab, et neid on olnud vähemalt seitse:

1. Kremli soov, et pärast II. Maailmasõda vallutatud territooriumid Baltikumis, Poolas, Rumeenias ja ka Saksamaal leiaksid sanktsioneerimist Liiduvabariigi poolt. Tema eeskujul võiksid siis seda teha ka kõik teised liberaalsed vaba maailma valitsused. See võimaldaks Kremlil juba lähemas tulevikus kokku kutsuda Euroopa julgeoleku-konverentsi ja vastavalt Kremli kontseptiile jääks Euroopa kaitse ühe tundmata ja müstilise vaenlase vastu "Emakese Venemaa" hooleks.

2. Leevendada N. Liidus valitsevat rasket majanduslikku olukorda, mis tekitab juba rahulolematusi isegi venelaste hulgas. Seda tahetakse parandada krediitide hankimisega Läänest, eriti Saksa Liiduvabariigist. Lepingu ratifitseerimine annaks vabamad käed ka teistele lääne riikide ärimeestele krediitidele rajatud ärisuhete suurendamiseks.

3. Kreml lootis lepingu kaudu mineerida NATO kokkulepet ning hiljem pideva anti-ameerika kampaaniaga sundida ameeriklasi Euroopast lahkuma, et seejärel ise täieõigusliku liikmena liituda Euroopa kaitse- ja ühisturu organisatsiooniga.

4. Soov rehabiliteerida oma prestiizhi, mis oli pisut määritud pärast Tshehhoslovakkia okupeerimist. Selle tagajärjel olnuks võimalik näidata kõhklevaile "kolmanda maailma" riikidele ja üksikuile lääne kommunistlikele parteidele, et Moskva sammud Tshehhoslovakkia osas on leidnud Läänes heaks- ja õigekskiitmist.

5. Seljataguse kindlustamine võimaliku N. Liidu — Hiina sõjalise konflikti puhuks.

6. Anda paregusele Bonni-valitsusele moraalset tuge ja püüda sellega konsolideerida pidevat pahempoolset valitsust Lääne-Saksamaal.

7. Pidurdada rahulolematusi oma võimusfääris ja näidata ikestatuile, et ülestõusede ja vastuhakkamiste puhul pole neil loota Läänest vähimatki abi.

Asjalikumaid analüüse saksa sotsiaal-liberaalide poliitilise hoiaku ja arusaamise kohta lepingu sõlmimisel Kremliga on avaldanud hollandi kaalukamaid nädalalehti "Elseviers", milles üteldakse n.h.: "Läänele jääb arusaamatuks, et W. Brandt, keda Kreml alles hiljuti nimetas revanshistiks, on nüüd venelaste arusaamise järgi muutunud üle öö Lääne-Euroopa eeskujulikumaks reaalpoliitikuks, ja Lääne-Saksamaa, veel kaks aastat tagasi hädaohuks kogu Idale, on nüüd Moskvale tugisambaks".

Autor ütleb edasi, et "diplomaatsete rumaluste seas, mida Saksamaa on teinud viimase saja aasta jooksul, on küll Gromõko-Scheeli leping üks suurimaid.

A. 1936 ütles N. Liidu saadik Potemkin prantsuse minister Fabry'le, et I Maailmasõda lõi N. Liidu ja II Maailmasõda, mida ta tollal ennustas, toob N. Liidu Euroopasse. Sellest pole aga, praegune Lääne-Saksamaa valitsus aru saanud nüüd seisame küsimuse ees, kas vabad rahvad Euroopas peavad Brandt'i ja Scheeli naiivsuse üle naerma või peavad hirmu tundma Saksa Liiduvabariigi soovist end välja vingerdada Atlandipakti süsteemist, et liituda mingisugu se "vene korda". Autor lõpetab oma analüüsi sõnadega: "Igal juhul ei tohi meie mingit illusiooni teha."

— Ligikaudu sama ajal, kui Moskvas peeti läbirääkimist sakslastega, kutsuti kokku Brezhnevi korraldusel ja vene teaduste akadeemia esimehe Rujantzevi eesistumisel salajane konverents, mille tulemusena lasti Kremlis käiku uus ülemaailme aktsioon: võitlus anti-kommunismi vastu! Konverentsil otsustati suurendada võitlust Läänes asuvate anti-kommunistlike elementidega, kuna need pidurdavad maailmarevolutsiooni. Antikommunismi eest võitlejaid, eriti Ida-Euroopast pärinevaid põgenikke, tuleb sundida vaikima, sest nad ässitavad avalikkust N. Liidu vastu.

Selle aktsiooni juhi ülesanded usaldati parteikomitee sekretär Ponomarevile, kelle arvates on antikommunism võimsaim poliitiline ja ideoloogiline relv lääne imperialistide käes. Konverentsi otsuse kohaselt tuleb kommunismivastaseid ringkondi tembeldada venelust vihkavaiks elementideks — see andvat praegu Läänes kõige soodsamaid tagajärgi.

See vastu pole soovitav neid süüdistada kriminaalseis kuritegudes ega natsismis. Selle aktsiooni põhimõtte oli juba rootsi eksminister Gunnar Myrdal omaks võtnud, kui ta avalikult sõna võttis baltlaste väljaandmise kohta.

Lõpuks käsitles Jüri Adila veel meie välisvõitluslikku tegevust, millega seoses ta rõhutas tihedat koostööd teiste eesti välisvõitluse organisatsioonidega Läänes. Ta mainis esmajärjekorras Ülemaailmset Eestlaste Kesknõukogu USA-s ja selle Euroopa Bürood ning keskorganisatsioonidest Eesti Rahvuskomiteed Ühendriikides ja teisi võitlusorganisatsioone, nende hulgas ka eesti seltse Hollandis, Belgias, Taanis ja mujal.

Meie suuremate liitlastena märkis kõneleja ikestatud rahvaid, nende esindajaid ning esindusorganisatsioone vabas maailmas. Viimastest nimetas ta Ikestatud Rahvaste Nõukogu (ACEN) New Yorgis.

Euroopa osas nimetas kõneleja koostöö huvides eksiilajakirjanike liitu Freie Presse Münchenis, Aktion Freier Stattsbüger'it Saarbrückenis, Free Europe organisatsiooni Münchenis (kus tuleks Balti osakond luua), Balti Saksa Seltsi eesti eriosakonnaga j.t.

Jüri Adila ütles lõpuks, et meie välisvõitluslikus tegevuses on eriti suurt osa etendanud need naised ja mehed, kes on olnud Venemaa orjalaagreis. Kui nendest on mõni pääsenud vabasse maailma ja siin avaldanud kirjeldusi või annud intervjuusid lääne ajakirjandusele, siis on need piinalaagrite iseloomustamise kõrval näidanud ka eestlast laagreis väärika lääne maailma inimesena.

"Olgem kindlad, et eesti kultuur jääb elama raskuste kiuste"

— Bernard Kangro, nüüd, kus 60 aastat on möödunud Sinu sünnist, mida loed sa oluliseks tagasi vaadates oma elule ja elutööle, küsime juubileerivalt kirjanikult tema äsjasel külastusel Stockholmi ühenduses tema ja August Mälgu austamiseks korraldatud teatriõhtuga.

Kangro vastas:

— Igasugune tagasivaatamine pole just kerge, veel raskem on sealt millegi olulise otsimine. Kui sellele küsimusele just vastata katsuda, siis võiks öelda, et elu ja elutöögi sai teise suuna täpselt siis, kui olin nii-öelda "maise matka poolele teele" jõudnud, siis kui kõik see algas... Siin Rootsis, kuhu sattusin, tuli kõike otsast uuesti alustada. Tuli pihta hakata vahel hoopis uuega, nii nagu paljudel teistelgi. Mina alustasin fotografina kunstimuuseumi juures, see on alal, millest mul polnud suurt aimu. Aga sa ei mõtle muidugi seda?

— Ma mõtlen seda, et loova kirjandusliku ja kirjandusteadusliku töö kõrval on sul tulnud enese peale võtta ka organiseerija roll — ajakirja "Tulimuld" toimetajana ja väljaandjana, Eesti Kirjanike Kooperatiivi asutajana ja väljaehitajana jne. Ma mõtlen seda rolli, mis paguluses kujunes uueks. Kuidas vaatad ise sellele? Oled mõlemaid rolle täitnud erakordse intensiivsusega. On näiteks ilukirjandus kannatanud selle all?

— Kahtlemata. Ega inimene saa end mitmeks kiskuda. Kui peab tegelema produktiivsema osa päevast administratiivsete ja majanduslikkude küsimuste ja muuga, siis ei jää palju energiat ja aega üle.

— Seda energiat on sul olnud nähtavasti ülirikkalikult. 13 luuletuskogu, 11 romaani, 5 näidendit, esseesid. Ja nüüd äsjailmunud ülikooli ajalugu "Universitas Tartuensis". Kuidas see kõik on võimalik olnud?

— Ei tea. Töötan vist kiiresti,mis muud. Püüan teha ainult olulist.

— Milline zhanr on sulle kõige südamelähedasem?

— Kui südamelähedusest küsida, siis muidugi luule, mida olen lapsest saadik harrastanud. Kuid näib siiski, et selles vormis ei saa kõike käsitleda, mis end peale surub. Et oma ideedest konkreetsemat pilti anda... jah, proosavorm on tänapäeval paratamatu.

— Mis on juhtideed, mida sa tahaksid avaldada?

— Raske vastata ühe-kahe lausega. Katsun siiski. Otsin oma romaanides inimest, peamiselt muidugi selle aja ja ümbruse inimeste seast, kuhu ise kuulun. Pean võimalikuks inimese kui ühe rahva liikme kultuurilist eneseteostust ainult vabaduses, demokraatlikult korraldatud ühiskonnas ja täielises sõltumatuses teise rahva ülevõimust — ükskõik siis millise idee nimel. Ma vaatlen niisiis selle inimese arengut, kasvamist, võitlust ja ka hukkumist välise surva ja sisemise pinge all. Vaatlen seda püsivat, mis meis, eestlastes on, hoolimata tohututest muudatustest, mis on toimunud väljaspool meid ja esmajoones ka meis endis. Eestlane kodumaal ja võõrsil, nende erinevus ja ühtsus — see on peateema, mida pole saanud veel täielikult puudutada.

— Kas sa tahad öelda, et su kuueköiteline Tartu-tsükkel on veel pooleli?

— Peaaegu. See on veel pooleli nagu kogu elu alati pooleli on ja jääbki võib-olla. Aga tahtsin öelda, et elame üldse ühel üleminekuajastul kogu maailma ulatuses. Meie, eestlased, alustasime ainult varemine kui teised. Oleme teistest kolmkümmend aastat ees. Kahjuks!

— Lõpuks veel üks küsimus: Kas sinu arvates on nii väikse rahva kultuuril nagu meie oma kasvavas vägivaldses ja ebasoodsas õhkkonnas võimalust üle elada?

— Absoluutselt on. On niihästi võõrsil kui ka kodumaal. Näiteid selleks maailma ajaloos on küllalt. Ja üks ongi meie oma eesti rahvas ja ta kultuur. Olgem ainult ise kindlad selles — kõigi raskuste kiuste! Selles mõttes tervitan ja soovin sihikindlust ja jätkuvat jõudu kõigile heatahte inimestele võõrsil ja kodumaal.

TÕIK

Nii nad ütlesid

Ajakiri "U. S. News & W. Report": "Alaarenenud maade abistamine tähendab seda, et võetakse vaestelt rikkal maal ja antakse rikastele vaesel maal."

Üks politsei plakat Lakelandis, USA-s: "Kui teie ei salli politseid, siis kutsuge tulevikus hädaolukorras endale appi mõni hippi."

Ajakiri "Int Teamster": "Papagoi on maailma ainus kõnevõimega elusolend, kes räägib edasi kuuldud juttu ega pane omalt poolt karvavõrki juurde."

Publitsist A. H. Glasgow tänapäeva rõvedate teatrilavastuste kohta: "Vanasti öeldi, et teater on elu peegel, nüüd võime öelda, et teater on muutunud magamistubade võtmeauguks."

Üks USA veltveebel sissejuhatavas kõnes nekrutitele: "Minu käsk on teile A ja O. Kui võimatuna ka teile minu käsk võiks tunduda, on see siiski tõeline käsk, sest pidage meeles, et mina ei eksi kunagi. Ma olen oma elus ainult üks kord eksinud. Ma nimelt arvasin, et olen teinud midagi valesti. Tuli välja, et ma ei olnud seda valesti teinud."

Juudi ajalehe Balti juhtkiri

NEW YORK (EPL) — Ameerika juutide suure levikuga ajakiri American Examiner tõi hiljuti oma juhtkirja kohal ära Eesti Läti ja Leedu sõjaveteranide üleskutse Balti riikide annekteerimise 31-sel aastapäeval vabale maailmale tähelepanu juhtimiseks, et see vägivald ei ole lõppenud ja kestab edasi.

"Leiame, et see deklaratsioon on väärt äratrükkimist," ütleb ajaleht, "kuna see meenutab Nõukogude Liidu varasemaid agressioone ja õpetab ettevaatusele praegu ja tulevikus."

Vello Helk ülemarhivaar

Dr. phil. Vello Helk

Taani Riigiarhiivis on kolmanda osakonna ülemarhivaariks nimetatud arhivaar drp. phil. Vello Helk.

Vello Helk on ühtlasi Riigiarhiivi poolt välja antud ajakirja "ARKIV" kaastoimetajaks. Ajakiri ilmub kaks korda aastas ja sisaldab enamikus arhiiviteoreetilisi ja teisi arhiivasjandust hõlmavaid artikleid.

Vello Helk on veel juhatusliige eksklusiivses ajalooliste materjalide väljaandmise seltsis "Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie" (Selts Taani Ajalooliste allikate Väljaandmiseks). See vana ja auväärne selts valib oma liikmeid, kelle arv on 25 ja kes kõik on aktiivsed ajaloolased.

● Fil. mag. Elna Mälk Värnamost on kinnitatud adjunktiks rootsi ja inglise keelte alal Mjölby gümnaasiumisse.

USA linnad ei soovi vene konsulaatisid

NEW YORK (VES) — Konsulaarkokkulepe Vene ja USA vahel annab Kremlile õiguse konsulaadi avamiseks San Franciscosse ja USA-le Leningradi, mis on teoksil. Nagu ajakirjanduses teatakse, on see erilise pahameele laine esile kutsunud S. Franciscos vene ringkonnas, milline seal üle 35.000-ndeline. Samuti suhtuvad Vene konsulaadisse kui spionaazhiasutusse väga ebasõbralikult ikestatud rahvaist pärinevad ameeriklased.

Välisministeeriumist teatatakse, et konsulaadid avatakse San Franciscos vene ja Leningradis USA oma kohe kui lahendatud on ruumide küsimus. Arvatavasti sünnib see eelseisva aasta alguosas.

Vene ringkondade esindajad, kellede poole pöördutud ajakirjanduse poolt, on üksmeelselt konsulaadi avamise vastu, tuues ette just seda, et need on vaid spionaazhipesad.

Vaenulikult suhtutakse Vene konsulnati ka ameeriklaste poolt. Nii on Victor Bergeron, kes omab San Francisco lahe piirkonnas kolm restorani "Trader Vic", neile teinud korralduse, mitte võtta vastu laudade kinnipanemisi Vene konsulaadi tegelaste poolt või teenida neid restoranides.

"Meie ei soovi neid oma restorani. Mulle ei meeldi,mida nad on teinud", ütles Bergeron ajakirjanikule.

Salme Ekbaum läti keeles

TORONTO (EPL) — Mõni aasta tagasi Eesti Kirjanike Kooperatiivi Kirjastusel ilmunud Salme Ekbaumi romaan "Kontvõõras" ilmub läti keelde tõlgituna USA-s, Detroidis väljaantavas lätlaste ajakirjas "Treji Vartes".

"Kontvõõra" tõlge on tehtud lätlanna Ella Andersoni poolt, kes valdab vabalt eesti keelt. "Kontvõõras" hakkas läti ajakirjas järgneva-romaanina ilmuma juba möödunud kevadel. Ajakiri "Treji Varte" ilmub kuus korda aastas ning see on suureformaadiline kirjanduse ja kultuuri ajakiri, mida väljaandja nimetab "läti-leedu-eesti kultuuri-ajakirjaks."

Kohalik elu

GÖTEBORG

Organisatsioonide koosolek

toimub kolmapäeval, 11. novembril kell 19 Eesti Seltsi ruumes Eesti Majas, Drottninggatan 27.

Koosolekul käsitletakse küsimus mis seoses E. V. 53. aastapäeva korraldamisega kohapeal. Palume kõiki organisatsioone saata oma esindaja nimetatud koosolekule ning käesolevat teadet võtta koosoleku kutseks.

ERF GBG OSAK. JUHATUS

STOCKHOLM

Gümnaasiumiõpetajate koosolek

Eesti Gümnaasiumiõpetajate Ühing peab oma üldkoosoleku laupäeval, 14 novembril Eesti Komitee ruumides Drottningg. 85 algusega kell 16.00, millest palutakse kõiki liikmeid osa võtta.

Koosolekule järgneb ettekanne adjunkt William Mullalt, kes kõneleb muljeist rahvusvahelise gümnaasiumiõpetajate ühingu Fipeso kongressil Lausannes läinud suvel.

Ettekandele on ka mitteliikmed teretulnud.